

Referat fra åpent møte i Austad historielag

På Austad grendehus 02.05.2024 klokka 19 på Austad grendehus

«Da strømmen kom til Austad»

Nyvalgte leder Jon Are Åmland ønsket velkommen til de 28 oppmøtte og presenterte seg og styret og ba samtidig de som har idèer om gode temaer vi kan ta opp om å dele dem med styret. Det er vi veldig mottakelige for. Han ga så ordet videre de tre som skulle drive temaet for kvelden.

Styremedlem Gjert Caspersen fortsatte så med foredrag som tar for seg da Austad fikk elektrisitet. I 1922 kom strømstolpene utover.

Gjert er selv fagmann på strøm. Her er noen av kildene han har brukt i arbeidet.

Vest-Agder fylkestings forhandlinger i 1923.

Aarsberetning for 1921 – 1922 for Agder elektisitetsverk

Loggbok fra båttransport i strånda

Farsunds avis

På 20-tallet begynte de velstående å ta i bruk strøm til mer enn belysning. Strømmen var ennå for dyr for dyr til å koke mat og varme hus.

Elektrifiseringen av Vest- Agder

Strømmen kom til Kristiansand rundt 1880. Da var det industribedrifter som tok i bruk elektrisitet. Så fulgte Flekkefjord på, deretter Mandal og Farsund etter ca 1900. Det var belysning i hjemmene som var dominerende.

Mangel på parafin etter første verdenskrig la press på elektrifiseringen. Regjeringen henstilte landets kommuner til å bygge ut kraftverk.

I Lyngdal var det et møte i 1912. Innstilling i 1914 om å bygge kraftverk i Opsalsbygda, blant annet i ved den gamle hattefabrikken som brant ned? Vannfallet på Lastad ble vurdert, men var for lite. Det ble bygget ut to steder i Opsal. Startet byggingen i 1915.

1916 – da var kraftverket i gang og produserte, men var for lite vann. Det var kamp om reguleringsettighetene. Tung start for Lyngdal elektrisitetsverk.

Så ble VAE etablert i 1920. Vest- Agder elektrisitetsverk kjøpte opp de små verkene. Lyngdals kraftverk ble kjøpt for kr 170 000.

Kraftstasjon på Tryland i Vigmostad. Linje ned til Rom, Alleen, via Rosfjord ut til Hagestad Jernmaster fra Tryland og videre til Kvinesdal. 22 000 Volt i hovedlinja.

VAE – annonse fra 1921 – utstilling av elektriske apparater for å reklamere for strøm.

Annonsen fra Austad – anbud på transport av master til linjer i Austad innen 7. juni 1922. Impregnerte tremaster.

Juni 1922 – protokoll fra kaia – pakke fra Farsund til ingeniør Nilsen i VAE.

Kan også se 5 transformatorer som er loggført. 50 kr i frakt per stk.

Før denne tid brukte folk stearinlys og parafinlamper som eneste belysning. Det minnes om levende juletrelys. «Det er et under at vi klarte oss» sier Gjert litt gjenkjennende latter fra salen.

3 mil med ledninger, spenn over Revøysund på 180 meter for å komme ut til Korshamn. Spenn på 150 meter i luftlinje ved Flatstad.

Det var 17 transformatorer i Austad. Fra avisen 21. 11. 1922 – Satte hovedlinjen i Austad under spenning. Strøm til Lista samme dag.

VAE i avisa – annonse om å utvise «største forsiktighet» ved trefelling i nærheten av kraftlinja. «Verket maa underrettes straks hvis noget uheld indtreffer».

Austad – annonse om linjevokter i Austad, Olav Skåtes bestefar, Ole Jensen. Fikk ei stor kiste, nummerert 21, fikk han med deler og verktøy.

Eivind forteller at de på Belland ble oppringt og gikk da ut og dro i bryteren for strømmen ut til Korshamn. Bryteren er ennå på samme plass, men en ny bryter.

Svein Olav forteller om en plass i Korshamn som ble kalt «linjebryteren». *Vi visste hvor nøkkelen var, så hvis vi skulle ha det litt moro, skrudde vi av strømmen til Sælør.*

Annonsen VAE – dukket opp autoriserte elektrikere og salg av elektrisk utstyr.

S. Hansen i Lyngdal var etablert og hadde mange annonser.

VAE, annonse – *Paa grund av reparation i Trylands kraftstasjon avstenges strømmen torsdag 8. fra 9-19*, som eksempel.

Da kom også sikringsskapene inn i heimen. 122 hadde abonnement da, det var de som bodde nær linjene.

Vippa – den første typen strømmåler. Fungerte på det maksimale forbruk kunden hadde bestilt. 500 watt, 1 Kw++ Da kunden nådde dette nivået og skrudde på enda litt mer, begynte det å blinke i lyset. Da måtte de skru av noe, så «vippa» ikke blinka med lyset.

Det var også automater der du betalte med mynt også fikk du strøm så lenge pengene varte.

Harald Storaker forteller om en tilflytter, kvinnelig lærerinne som leide hybel. Fikk kun 500 watt, så hun måtte skru av en del av lysene, når hun skulle koke kaffi.

Olav forteller at det gjelder å ikke være rådløs. Da strømmen gikk på ei øy og de ikke hadde båt, kledde de av seg og svømte nakne over. De angra seg, svømte tilbake og hentet underbuksene, og hadde dem på da de klatret opp i stolpen.

- Pause med kaffi og kake –

Fikk se diverse elektriske innretninger som var i bruk, men som nå stort sett er fjernet nå. Vi fikk også se stikkontakter i porselen og bilde av brytere.

Annonsen for lyspærer – før 1880 var det lysbue fra 2 kullstifter. Nesten som en sveise flamme. Edison kom med den så med lyspæra med glødetråd.

Vippa gjorde at magasinovnen var populært. Du kunne bruke riktig mengde strøm hele natta og varme magasinovnen, slik at du kunne både koke og ha lys på om morgenen.

Annonsen fra VAE – ulovlig å bruke annet enn autoriserte installatører.

Sommerstrøm – «bortleie et begrenset kvantum strøm fra 1. mai til 1. september kr 3 per 100 watt.» Siden vanlige folk brukte lite lys om sommeren.

Austad kirke fikk lys i 1943. Da lærer Grefstad reiste seg og skulle takke for dette, ble det mørkt. Lyset kom igjen etter 15 min.

Roald Refstie forteller – da det kom strøm på Nygård var han 5 år. De hadde holdt på i veldig lang tid med å få dette til. *Vi var veldig delaktig i arbeidet ved å studere arbeidet på kvelden. På Knuden fikk de strøm før krigen, 750 meter fra oss. Fortsatt en plass vi kaller for «elleveteren» etter stokken som sto der. Hesten var med for å trekke, men 5-6 menn som satte det opp. Det som var litt spennende var disse arbeidsfolkene som av og til lurte oss ungene til å bære isolatorer. Jeg hadde jo ikke begynt på skolen, så dermed holdt jeg meg jo i nærheten av disse linjefolkene. Bygde seg opp en spenning til da de skulle skru på strømmen. Jeg husker jeg sto i stua og det plutselig ble veldig lyst. Roald forteller han husker broren blåste på lyspæra og lo godt av at lyset ikke slukket. Man kunne si nei takk til vippe, så vi hadde 2 kw. Magasinkomfyren brukte vi en del år. Vi var tilknyttet Birkestøl transformatorkrets.*

Gjert forteller om ei fra Konsmo som fortalte fra sin bestemor at de fikk strøm til gården og floren. De skulle bort i floren og tente lyset der mens hønene satt på pinnen. Da lyset gikk på datt hønene rett i gulvet.

Olav forteller at hull til mastene måtte spas for hånd, og en sjettedel av stolpen skulle ned i jorda. Der de ikke kunne grave måtte de bore for å sette det fast.

Åge forteller at isolatorene var jo et fint mål, både med spretttert og stein.

Farsunds avis 1950 – Snart er hele Austad elektrifisert – bare Eitlandsgården igjen.

Vi har hørt at Skåra ved Skomrak er siste gården som fikk strøm her.

Januar 1958 – store problemer, blant annet brakk jernmastene over Revøysund.

Får høre om at man hukket seg på linja for å sage. Det var lov, men man skulle ha måler på saga. Satt man det på feil gikk saga feil vei.

Odd Stenbråten forteller at faren stjal strøm. De hadde akkurat fått inn strøm. La en kurs utenom vippa for å kunne bruke ekstra strøm.

Da strømmen skulle komme til avsidesliggende plasser måtte grunneier bidra selv med stolper. Da ble for eksempel tre brukt. Den første stolpen måtte grunneier sette. Dette benyttet VAE seg av. Du måtte betale mer for flere stolper på egen grunn.

Harald –det henger jo igjen at vi sier «skru på lyset» selv om man ikke lenger skrur på bryteren.

Applaus for alle birag!

Jon Are tok ordet igjen for å avslutte kvelden.

16. juni arrangerer vi felles tur sammen med Lyngdal historielag til Vegårshei bygdetun med tema tømmer og tømmerdrift. Reiser videre til Arendal og museet Kuben, med middag.

Påmeldingsfrist 20. mai. Se info på mail eller FB, eller Farsunds avis 02.05.2024.

På søndag 5. mai er det minnemarkering for hendelse med amerikanske flygere. Stort arrangement på Hompland 12.30.

Etter sommeren starter vi med tur til Hundingsland en søndag i august med fokus på gravplassene og Kong Hunding.

Det er også planlagt møte i Austad kirke 5. september i samarbeid Austad menighetsutvalg.

Følg med på Facebook eller Radio Lyngdal for info om dette.